

Naam: Jeannette Doff

Module: The Human Dimension of Faith

Studentnummer: 1951106

Docent: Joke van Saane

14 oktober 2012

INTERVIEW JAN EERBEEK, HOOFDPREDIKANT MINISTERIE VAN JUSTITIE

Introductie

Sinds 1998 is Jan Eerbeek actief als hoofdpredikant bij de Dienst Geestelijke Verzorging (Dienst Justitiële Inrichtingen) van het Ministerie van Justitie, waarbij hij leiding geeft aan 55 justitiepredikanten in alle Inrichtingen van Justitie. Verder vertegenwoordigt hij de Protestantse kerken, verenigd in de Interkerkelijke Commissie voor de Geestelijke Verzorging in de Inrichtingen van Justitie (ICJ) op genoemd Ministerie. In die functie is hij een verbindingsfiguur tussen kerk en staat en ontwikkelt hij in overleg met het ICJ het beleid van het protestants justitiepastoraat. Daarvoor werkte hij een kleine 20 jaar als justitiepredikant. Op dit moment is hij bestuursadviseur van Exodus Nederland, een non-profit organisatie waartoe hij zelf in 1981 het initiatief nam. Tot begin 2012 was hij voorzitter. Exodus houdt zich bezig met de opvang en begeleiding van gedetineerden en ex-gedetineerden in huizen voor begeleid wonen en werkt met een groot aantal vrijwilligers. Hij is vanaf 2008 lid van de Raad van Toezicht van het Christelijk Sociaal Congres en eveneens al meer dan 40 jaar actief binnen het CDA.

Samenvatting

Jan Eerbeek is geboren in de wijk Transvaal in Den Haag, een echte volkswijk naar eigen zeggen. Hij vindt het mooi dat hij daar geboren is want hij houdt van het volk en de volkskerk. Het gewone spreekt Jan aan. Later is hij met zijn ouders verhuisd naar Den Haag Moerwijk, een naoorlogse wijk nabij het Zuiderpark. Jan is de enige zoon van zijn ouders want de andere kinderen hebben tot groot verdriet van zijn ouders het levenslicht helaas nooit mogen aanschouwen. Jan groeide op in een gereformeerd milieu en hij herinnert zich zijn ouders als warme en lieve mensen die hem als kind veel ruimte gaven om te kunnen spelen. Zowel met vader als met moeder had Jan een goede band. Hij kon echt kind zijn bij hen. Zijn ouders waren geen strak dogmatische mensen. Er werd gebeden en uit de Bijbel gelezen en 's zondags was er de kerkgang, hoewel vader geen erg enthousiaste kerkganger was. Vader hield bij wijze van spreken meer van de muziek dan van de preek. Hij was graag praktisch bezig in de kerk.

Het eerste godsbeeld dat Jan zich kan herinneren uit zijn jeugd had meer met diep vertrouwen te maken dan dat het een vastomlijnd beeld was. Zijn beeld van God viel een beetje samen met der persoon die zijn opa was. Jan woonde met zijn ouders in een flat op de eerste verdieping en zijn grootouders woonden daar direct onder. Opa was een soort

identificatiefiguur voor Jan en zijn familie en “een diaken voor het leven.” Hij was altijd in de weer met de “sores” van mensen in en buiten de kerk en aanwezig in de kerk. Hij had daar een eigen spreekuur. Opa was altijd beschikbaar voor Jan als een vertrouwen wekkende figuur, een soort icoon. Jan gaat theologie studeren in Amsterdam Hij reist op en neer tussen Den Haag en Amsterdam en heeft in Den Haag veel activiteiten op kerkelijk, maatschappelijk en politiek terrein. Jan herinnert zich dat opa in die tijd steeds kwetsbaarder werd en zelfs demente trekken kreeg. Altijd als hij 's avond thuiskwam weer zat opa op de grens van het leven op dezelfde plek bij het raam en zwaaide. Deze ervaring is bepalend geweest voor Jan om altijd in uiterste omstandigheden te kijken wat mensen nog te bieden hebben.

In eerste instantie wilde Jan na HBS-A en B medicijnen gaan studeren. Het leek hem mooi om mensen te verbinden en te helen. Toch raakte hij door o.a. catechese meer en meer geïnteresseerd in theologie. Jan wilde graag predikant worden maar politiek had ook zijn belangstelling. Hij was vooral onder de indruk van de breedte van het gereformeerde geloof dat vertaald werd door een theoloog als Abraham Kuiper. Bovendien deed Kuiper aan politiek. Jan besluit toch theologie te gaan studeren en wordt uitgenodigd lid te worden van de ARJOS, de antirevolutionaire jongerenorganisatie van de ARP. In die tijd ontstonden de evangelische radicaliteit en de PPR. . Als 18-jarige jongen zat Jan tussen de radicalen, veel ouder dan hij was, De samenleving moest vernieuwd worden, het koninkrijk Gods vroeg om hervorming van de samenleving ook in wereldverband, en wel nog in deze generatie. Dit was een eyeopener voor Jan. Enerzijds was er het gereformeerde geloof thuis met kerkgang en anderzijds kwamen door de inbreng van Jan niet alleen de apartheidspolitiek van Zuid-Afrika op tafel, maar ook de rechten van bijvoorbeeld homoseksuelen. Geloven heeft consequenties voor Jan en dat blijkt uit zijn politieke oriëntatie. Zijn ouders lieten hem daar helemaal vrij in. Voor Jan horen religie en politiek bij elkaar. Politiek ligt in het verlengde van het pastoraal handelen. De één doet dat wellicht in het CDA, een ander weer in Groen Links. Een predikant is naar de mening van Jan geestelijk leider op de vierkante millimeter van het persoonlijk bestaan. Met je pastorale begeleiding moet je bij wijze van spreken tot in de haarvaten dichtbij mensen zijn in hun levenssituatie. Bovendien dien je het koninkrijk van God mee te vertalen in de structuren van de samenleving. In de politiek gaat het over bouwen aan de samenleving.

Jan ervaart het predikantschap zeer zeker als een roeping. Daarbij komt dat in de gereformeerde traditie alles een roeping is. Je staat op een bepaalde manier in de samenleving en dat betekent dat je geroepen bent als dienaar van God. Het christen zijn is een dienst. Dat geldt voor Jan eveneens in de politiek, ook daar moet je een geroepene zijn. Jan is medeoprichter en secretaris geweest van de werkgroep “Niet bij brood alleen”, destijds de progressieve vleugel binnen het CDA. Het beeld van thuis dat het er in het geloof omgaat dat “iedereen erbij hoort” en dat kwetsbaren zorg behoeven is nog steeds actueel. In 1981 is Jan met het Exodusproject begonnen waarbij opvang en begeleiding voor

gedetineerden en ex-gedetineerden in huizen voor begeleid wonen en met vrijwilligers centraal staan.

Wat Jan vooral aantrok in het werk als Justitiepredikant is het “aanwezig zijn in het gewone leven.” Dat wil in de eerste plaats zeggen dat je present bent “daar waar de pastorant op dat moment is in zijn leven.” In de tweede plaats betekent het ook werken aan herstel in het leven van een pastorant. Jan vindt dat men vroeger in het justitiepastoraat teveel in de context van de criminaliteit bleef zitten. Het ging hem aan het hart dat 75% van de gedetineerden recidiveerden. Naar de mening van velen had de overheid hier een taak maar Jan zag hier juist ook een taak voor de kerken. Tegen de kritieken in wilde Jan dit niet alleen met professionals realiseren maar ook met vrijwilligers uit de kerken. “Gedetineerden zijn tenslotte ook gewone mensen.” In het complex van persoonlijke en maatschappelijke problemen is het belangrijk een perspectief uit te kunnen zetten voor gedetineerden. De geïntegreerde aanpak van Exodus is een groot succes geworden. Jan ziet het geestelijk leiderschap in de kerk vandaag de dag als “pionieren op de speelplaats van het heil.” Dat impliceert dat (justitie)predikanten voor de samenleving moeten uitbeelden hoe het anders kan.

Jan heeft een opmerkelijke hobby, te weten het menen van paarden. Hij ziet een overeenkomst met het pastoraal begeleiden van gedetineerden, want aan de ene kant moet je een bepaalde vorm van vrijheid bieden in het contact en aan de andere kant moet je ook sturen. Het is het evenwicht tussen een vrije ruimte voelen maar ook enigszins “het bit” nodig hebben. Als je de teugels te los laat dan slaat het paard op hol. Dan laat het zich van alle kanten beïnvloeden. Een paard voelt zich pas veilig als er een bepaalde structuur wordt aangebracht. De welzijnswereld was destijds ten tijde van het ontstaan van Exodus wars van structuur. De te grote vrijheid voor de doelgroep in de Exodushuizen mondde dan ook uit in chaos. Het waren zeer zware tijden. Er is veel lering getrokken uit de ervaringen die zijn opgedaan in de begintijd van Exodus. In de nieuwe aanpak zie hij mee ontwikkelde ziet Jan “de barmhartigheid van de structuur.”

Het beeld van God dat Jan het meeste aanspreekt is het beeld van de “Vader.” Jan haakt zelf wat af als hij termen hoort als “de Eeuwige” of “de Levende.” Jan heeft behoefte aan een persoonlijke relatie met God en ziet deze relatie als zodanig. Hij heeft geen moeite met een moederbeeld van God en denkt dat zijn vaderbeeld samenhangt met de cultuur waarin hij is opgegroeid. Ook kan hij zich voorstellen dat zijn vertrouwensvolle jeugd een belangrijke invloed heeft gehad op de ontwikkeling van zijn godsbeeld. Jan is van mening dat er in onze huidige samenleving een hunkering is naar een persoonlijke *touch* in het geloof.

Gemeentelieden willen horen en beleven dat een pastor authentiek is, dat zijn eigen geloofsbeleving daarin doorklinkt. De persoonlijke relatie met God moet er ook in doorklinken. Ook gedetineerden hebben een beeld van hoe een geestelijk leider zou moeten zijn; men moet zich met de geestelijk verzorger kunnen identificeren, van hem of haar wordt

zegenen en bidden verwacht . “Een geestelijk leider moet volstrekt in overeenstemming zijn met zijn eigen gevoel.” Zij zien hem/haar ook als een religieus identificatiefiguur.

In de praktijk van het pastoraat betekent dit dat Jan veel meer is gaan bidden met mensen. Hij vindt dat een geestelijk verzorger het vermogen moet hebben om te kunnen troosten. Zelf werkt hij met symbolen. Per jaar deelt hij honderden, zo niet duizenden kleine engelen uit. Mensen hebben volgens Jan behoefte aan iets in hun handen. In de verkiezingscampagne van het CDA heeft hij gebruikt gemaakt van sterren in de betekenis van lichtpunten aan de hemel. Mensen openen zich vaak meer als je gebruikt maakt van symbolen. Ze kunnen bijvoorbeeld letterlijk met hun rug naar het licht zitten en daar kun je ze op attent maken en hen helpen weer wat licht dat er is op te vangen. Jan gebruikt ook kleine vogels als symbool om het begrip bidden aan mensen uit leggen; Bidden is de ultieme vrijheid, het is de persoonlijke relatie tussen persoon en God en daar komt niemand tussen. Het is een manier om iets als bidden dichter bij de mensen te brengen.

Eén van de motivaties om met nazorg te beginnen was het inzicht dat een predikant tijdens detentie hard nodig is maar in de periode na detentie nog veel meer. Naar de mening van Jan heeft de kerk hierin een eigen taak. Er zijn gelovigen die vinden dat de kerk een signalerende, profetische functie heeft en dat de overheid de rest moet opknappen. Zijn geloof in het oplossend vermogen van de overheid is in de afgelopen jaren nogal gedaald want de overheid kan hier weinig oplossen. Als de overheid zich met vrijwilligersbeleid (nazorg) gaat bemoeien gaat alles weer via bureaucratie lopen en draait het uiteindelijk weer om subsidietitels. Nazorg en ander welzijnswerk moet meer aan het particulier initiatief overgelaten worden. In onze samenleving wordt het normaal gevonden dat iedereen “z’n eigen broek kan ophouden”, maar als justitiepredikant werk je met mensen die bij wijze van spreken niet eens weten dat ze “een broek hebben, laat staan hem kunnen ophouden.” Jan is zeer allergisch voor bureaucratie. Er moet veel meer op professionals worden vertrouwd.

Een geestelijk leider moet volgens Jan betrouwbaar zijn in wat hij zegt en wat hij doet. Hij moet authentiek zijn en beschikbaar, niet alleen tijdens kantooruren. “Als je niet door de voordeur kan, moet je door het dak gaan” vult Jan aan, naar een bijbelverhaal. Je moet opkomen voor je mensen. Verder moet een geestelijk leider “diep kunnen luisteren en in dat diepe luisteren moet je ook Jezus Christus kunnen verkondigen, niet als dogma maar als weg ten leven.” Naast het feit dat een geestelijk leider een directe pastorale taak heeft ten aanzien van zijn/haar pastoranten moet een geestelijk leider ook een bestuurder zijn voor zijn/haar denominatie. Een geestelijk leider moet op voet van gelijkheid met de directeur van een inrichting kunnen communiceren, weten hoe die directeur in elkaar zit en welke grenzen en mogelijkheden een directeur heeft. Het is belangrijk dat hij/zij een vertrouwensrelatie met de directeur ontwikkelt en gehoord wordt door de directie. Dat is volgens Jan bestuurlijke communicatie en dat begint volgens hem ook bij de Rotary of op een Nieuwjaarsreceptie. Jan noemt dit meezijdige partijdigheid die niet alleen geldt voor de

gedetineerden, maar ook voor de inrichtingswerkers en de directie. Ook zij moeten in een voorkomend geval ook kunnen ervaren dat je de pastor bent en van betekenis voor iedereen.

Communicatie moet volgens Jan van onderop gedragen worden. Je moet mensen altijd laten voelen dat zij voorop staan, dat je voor ze opkomt. Jan probeert collega's zicht te laten krijgen op welke organisatorische processen er in een inrichting werkzaam zijn en daar gebruik van te maken. Wat Jan signaleert probeert hij ook politiek in te zetten. Er moet door de overheid veel meer aan burgers overgelaten worden. Vrijwilligers en de samenleving zijn de basis en de professionals moeten één en ander faciliteren.

Jan vindt het belangrijk dat een pastor zijn emoties kan uiten, maar zodra emoties een last worden en belastend zijn in het werk moet je ze gaan vertalen in hanteerbare processen. Op zulke momenten is het belangrijk om je te richten op korte termijn successen. Het gaat erom kleine perspectieven te scheppen. Dat geldt ook in het persoonlijk pastoraat. Jan noemt het dan ook "wonderpastoraat."

Jan werkt "schouder aan schouder" samen met zijn beide adjuncten. Goed leiderschap betekent voor Jan dat je je eigen tegenspraak moet organiseren. Jan is naar eigen zeggen een *controlfreak*. Hij vindt het moeilijk om taken te delegeren maar hij kan het wel. *Empowerment* is voor hem een integraal begrip. Het wil zeggen: versterken en bevestigen van anderen en met een vergrootglas kijken en uitvergroten wat er goed aan iemand is. Het is ook stimuleren en steunen. Er zouden bijvoorbeeld meer certificaten uitgedeeld moeten worden aan de doelgroep (gedetineerden).

Jan noemt zichzelf een "ideologisch bevlogen type" die graag voor de troepen uitloopt. Maar als het om veranderingen gaat moet een geestelijk leider toch gedragen worden door de doelgroep. Jan geeft de voorkeur aan democratisch leiderschap, maar als het nodig is kan hij door het gezag dat is verworven in een inrichting ingrijpen in bepaalde situaties. Daar moet wel het juiste moment voor gekozen worden anders werkt het averechts. Geestelijk verzorgers zouden eigenlijk ook een taak of functie moeten hebben gehad in een organisatie of het bedrijfsleven waar men zelf bestuurlijke verantwoordelijkheid moet nemen. Daarom vraagt het justitiepastoraat ook ervaring in het basispastoraat. Het dienende aspect zit voor predikanten bij Justitie in de kernmissie van het "thuisbrengen van gedetineerden, niet alleen bij zichzelf, maar ook bij God en de samenleving." Het gaat dus altijd om de mensen en om herstel van het leven.

De laatste jaren is er veel gedaan aan loopbaanontwikkeling bij predikanten zodat ze vitaal in hun werk blijven zitten. Er is gekeken naar risico's maar ook naar verborgen krachten. Relatie gerichtheid is een *must* voor een geestelijk leider anders gaan processen moeilijk verlopen. De Exodushuizen hebben zelfstandige besturen en beleid maken houdt dus een persoonlijke *touch* in. Jan noemt zichzelf een echte "polderaar" en dat kan ook betekenen dat je soms even helemaal naar de beginsituatie terug moet tijdens bepaalde processen. De inspiratie

voor zijn dagelijkse werkzaamheden haalt hij uit zijn geloof. Het christelijke geloof is voor hem het mooiste geloof dat er is, omdat “dit geloof het meest brede antwoord geeft op onze levensvragen over dood, schuld, schaamte en tekort en op de ontplooiing van het leven.”

Het is inspirerend om met vrijwilligers te werken want vrijwilligers werken doorgaans om niet. Ze willen iets betekenen voor een ander en men kan altijd een beroep op ze doen. De kerken bestaan in wezen ook uit vrijwilligers die vanuit hun geloof iets voor een ander willen betekenen, in het justitiepastoraat voor de gedetineerde medemens.